

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10\(183\).41](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10(183).41)
УДК 373.5.016:796.1/3

Сембрат С.В.
кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент кафедри спортивних ігор Університету Григорія Сковороди в Переяславі, м. Переяслав orcid.org/0000-0002-8589-6007

Троценко В.В.
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спортивних ігор
Університету Григорія Сковороди в Переяславі, м. Переяслав orcid.org/0000-0003-0479-1367

Погребний В.В.
старший викладач кафедри спортивних ігор Університету
Григорія Сковороди в Переяславі, м. Переяслав orcid.org/0000-0001-6374-5817

Кривенко Ю.О.
кандидат історичних наук, доцент кафедри спортивних ігор Університету Григорія Сковороди
в Переяславі, м. Переяслав orcid.org/0000-0001-8114-6543

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІГРОВОГО МЕТОДУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено організаційно-методичні особливості застосування ігрового методу в освітньому процесі підлітків у закладах загальної середньої освіти. Цей методологічний підхід дозволяє вирішити процес засвоєння навчального матеріалу на тлі своєчасної профілактики чи зняття розумової втоми. Використання ігрового методу підсилює ефект інтеграції навчально-пізнавальної діяльності.

Сьогодні в суспільно-економічному та політичному житті України на часі стає необхідністю радикально переглянути сферу освіти та виховання.

Виховати людину успішно можна тільки відповідними методами, що за привабливістю приховують саме виховання навчання. Одним з таких методів є ігровий метод. Ігри виступають як засіб фізичного виховання і як метод організації дитячого колективу. Через ігрову діяльність дитина входить у світ знань, на позитивному емоційному тлі починає вивчати азбуку науки, оволодіває духовними цінностями. Граючись, діти відчують радість від реалізації своїх фізичних і розумових сил, що є невід'ємною умовою розвитку.

Вітчизняними і зарубіжними вченими, педагогами, фізіологами, медиками було визначено унікальний вплив фізичної культури на здоров'я дитини. Однак, очевидним є те, що більшість підлітків не вірять у значущість засобів фізичного виховання. Фізкультурна активність не стала для них основним компонентом способу життя.

Ключові слова: ігровий метод, підлітки, освітній процес.

Sembrat S.V., Trotsenko V.V., Pogrebnyi V.V., Kryvenko Yu.O. Organizational and methodical features of the application of the game method in the educational process of teenagers in institutions of general secondary education. The article highlights the organizational and methodological features of using the game method in the educational process of teenagers in institutions of general secondary education. This methodological approach allows solving the process of assimilation of educational material against the background of timely prevention or removal of mental fatigue. The use of the game method strengthens the effect of the integration of educational and cognitive activities.

Today, in the socio-economic and political life of Ukraine, it is becoming necessary to radically revise the sphere of education and upbringing.

It is possible to raise a person successfully only by appropriate methods, which hide the attractiveness of education and training itself. One such method is the game method. Games act as a means of physical education and as a method of organizing a children's team. Through play, the child enters the world of knowledge, begins to learn the alphabet of science against a positive emotional background, and acquires spiritual values. While playing, children feel the joy of realizing their physical and mental strengths, which is an indispensable condition for development.

Domestic and foreign scientists, teachers, physiologists, and doctors determined the unique influence of physical culture on a child's health. However, it is obvious that most teenagers do not believe in the importance of physical education. Physical activity did not become the main component of their lifestyle.

Key words: game method, teenagers, educational process.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі оптимізації процесу фізичного виховання підлітків присвячені наукові дослідження [1; 2; 8]. Однак, в цих роботах, як і в більшості інших, не здійснено акцент на застосування гри як ведучого метода у практиці початкової школи, який реалізується на засадах поетапного виявлення і розвитку потенційних можливостей кожного підлітка у процесі його усвідомленої пізнавальної активності.

Проблема ігрової діяльності завжди була актуальною у контексті розвитку дітей і здавна гра використовувалася як один із ключових інструментів їх виховання та розвитку. Проблема класифікації ігор та ігрових видів діяльності широко розкрита в дослідженнях науковців. У сучасних же закладах загальної середньої освіти найбільш використовуваними стали такі види ігор, як рухливі, рольові, дидактичні, настільні, інтелектуальні, різноманітні ребуси, кросворди, шаради, анаграми та інші.

Теоретичні висновки ряду досліджень В. Ареф'єва, Л. Волкова, Т. Круцевич, Н. Москаленко та ін [3; 4; 5; 6] і результати аналізу фізичного виховання підлітків у шкільній практиці довели розбіжність між реальним станом особистої фізичної культури підлітків і об'єктивним вимогами суспільства, між потребою школяра у високому рівні фізичної культури та стилем педагогічної діяльності вчителів фізичної культури, який зорієнтований на виконання фіксованих нормативів.

Виходячи з даних суперечностей, цілі і зміст педагогічного процесу вимагають створення такої моделі фізичного виховання, яка б сприяла формуванню фізичної культури підлітків, забезпеченню їх орієнтації на творче зростання і фізичне самовдосконалення. У цьому контексті в умовах класно-урочної системи навчання найбільш раціональним для підлітків у закладах загальної середньої освіти, на нашу думку, вважається ігровий метод навчання.

Мета дослідження – визначити організаційно-методичні особливості застосування ігрового методу у фізичному вихованні підлітків у закладах загальної середньої освіти.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу науково-методичної літератури виявити особливості фізичного розвитку та фізичної підготовленості підлітків.

2. Обґрунтувати організаційно-методичну модель застосування ігрового методу в освітньому процесі підлітків у закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Особиста рухова участь у грі допомагає педагогу скоротити відстань між собою і дітьми. Вчителі володіють ігровими ситуаціями, які дозволяють їм увійти в духовний світ підлітків, направити їх ініціативу і творчу активність у потрібне русло. Основу ігрового методу складає ігрова рухова діяльність, яка впорядкована певним чином. Ігровий метод не обов'язково пов'язаний із загальноприйнятими іграми (баскетбол, хокей та ін.).

До основних ознак ігрового методу спеціалісти фізичного виховання:

- яскраво виражені елементи суперництва та емоційності в ігрових діях;
- мінливість умов ведення боротьби, умов виконання рухів;
- високі вимоги до творчої ініціативи в рухах;
- відсутність строгої регламентації в характері рухів та їх навантаженні;
- комплексний прояв різноманітних рухових навичок і якостей.

Як зазначають вчені, зрозуміти природу ігрового методу можна на основі розуміння суті гри, тому що для нього притаманні ознаки, характерні для ігор, але набагато ширші від останніх за формами реалізації. Характерною оцінкою методу є сюжетна організація рухової діяльності.

Ігри виступають як засіб фізичного виховання і як метод організації шкільного колективу. Через ігрову діяльність дитина входить у світ знань, на позитивному емоційному тлі починає вивчати азбуку науки, оволодіває духовними цінностями. У грі моделюється свого роду мікросуспільство, в рамках якого діти одержують початкову підготовку в галузі суспільної поведінки. Граючись, діти відчують радість від реалізації своїх фізичних і розумових сил, що є невід'ємною умовою розвитку.

Сюжет визначає змістовну канву поведінки і взаємодії тих, хто виконує тренувальне завдання. Захоплюючись сюжетом, підлітки можуть без перевтоми виконати набагато складніші завдання, ніж іншими методами. Водночас надмірне збудження під час гри може спричинити травми, функціональні перенапруження в осіб, що мають вади в діяльності серцево-судинної системи, фізично слабозвинених та літніх людей.

Найхарактернішими рисами ігрового методу виділяють:

- широкі можливості відтворювати стосунки між людьми у вигляді взаємодопомоги і гострого суперництва;

- яскраво виражена емоційність, що вимагає старанно регламентувати й регулювати стосунки між гравцями;

- швидка зміна ситуації, яка вимагає постійного внесення коректив у дії гравців із метою оперативного вирішення проблем, що виникають;

- можливість надання гравцям широкої самостійності вибору засобів діяльності і способів поведінки, прояву ініціативи і творчості в діях;

- навантаження, яке одержують учасники, залежить від активності гравців і характеру виконання ними ігрових функцій, що унеможлиблює її сувору регламентацію із боку педагога;

- комплексне використання рухових навичок, прояву фізичних, вольових і моральних якостей для досягнення успіху, що визначає комплексну дію гри на організм підлітків.

Виконання навчально-тренувальних завдань ігровим методом слід розглядати як систему різноманітних рухових дій, які виконуються у межах прийнятих правил. Найхарактернішими рисами ігрового методу є наступні:

• широкі можливості відтворювати стосунки між підлітками у вигляді взаємодопомоги і гострого суперництва;

• яскраво виражена емоційність, що вимагає старанно регламентувати регулювати стосунки між гравцями;

• швидка зміна ситуації, яка вимагає постійного внесення коректив у дії гравців з метою оперативного вирішення проблем, що виникають;

- можливість надання гравцям широкої самостійності вибору засобів діяльності і способів поведінки, прояву ініціативи і творчості в діях;
- навантаження, яке одержують учасники, залежить від активності гравців і характеру виконання ними ігрових функцій, що унеможлиблює її сувору регламентацію з боку педагога;
- комплексне використання рухових навичок, прояву фізичних, вольових і моральних якостей для досягнення успіху, що визначає комплексну дію гри на організм підлітків [1; 4; 5].

Практично будь-яку фізичну вправу на уроці фізичної культури можна виконати ігровим методом. Ігровим методом можна виконувати навіть тривалий біг з прискореннями («Стань лідером»). Підвищене емоційне виконання навчальних завдань ігровим методом сприяє адаптації підлітків до тренувальних впливів. Захоплюючись сюжетом, підлітки можуть без перевтоми виконати набагато складніші завдання, ніж іншими методами. Водночас надмірне збудження під час гри може спричинити травми, функціональні перенапруження дітей, що вимагає додаткового педагогічного контролю на уроці.

Загальна працездатність підлітків в умовах освітнього процесу та в позанавчальний час підвищується при використанні ігрового методу, й зокрема, рухливих ігор. Вони доступні широкому колу дітей, що займаються. Застосування спеціально спрямованих рухливих ігор, динамічно відповідних спортивно-рухової діяльності, надає помітний ефект не лише під час загальної, але й спеціальної фізичної підготовки. Аналізуючи значення ігрового методу, можна зазначити, що він дозволяє розширити діапазон рухових умінь і навичок, підвищити працездатність і, в остаточному підсумку, спонукати підлітків до активної рухової діяльності. Аналізуючи характерні особливості рухливих ігор, треба наголосити на тому, що найбільш істотною особливістю є відбиття в них, поряд з багатьма явищами навколишньої дійсності, двох характерних і важливих взаємин між дітьми в процесі гри: змагальної боротьби і співробітництва.

Особлива цінність рухливих ігор полягає в можливості одночасно впливати на моторну й психічну сферу початкової школи. Відповідні рухові реакції й вибір правильної поведінки в постійно мінливих умовах гри визначає широке включення свідомості в процес контролю й регуляції. У результаті вдосконалюються нервові процеси, пластичність функціональної діяльності.

Головним змістом рухливих ігор є різноманітні рухи й дії гравців. При правильному керівництві ними вони впливають благотворно на серцево-судинну, м'язову, дихальну та інші системи організму.

Передача знань під час дидактичної гри дозволяє включати в роботу не лише усвідомлену пам'ять дитини, але й проміжне асоціативне мислення, яке протікає між руховими і ментальними процесами. Наприклад, під час уроків математики, письма, читання діти ліктьовими і плечовими суглобами, кінчиком носу або ногами у повітрі можуть «писати» всі цифри, букви, слова, геометричні фігури тощо.

Пізнавально-рухові ігри безпосередньо спонукують підлітків застосовувати свої розумові, фізичні й творчі здібності майже на всіх уроках. Так, на уроках природознавства, читання, іноземної мови підлітки можуть відтворювати явища природи (вітер, дощ, сніг тощо), образи, характер людей, тварин і рослин, казкові події за допомогою уявлених ними тілофігур або рухів.

Закріплення матеріалу, розвиток швидкості мислення і стійкості пам'яті також можна проводити на загальноосвітніх уроках у вигляді рухових ігор і естафет у класі між рядами (ланками). Такі ігри сприяють застосуванню швидких розумових здібностей у підлітків, спонукують не підвести команду або особисто свій престиж перед товаришами, тобто розвивають особистісні якості [3, 5, 6].

Рухливі ігри підвищують функціональну діяльність, втягують у різноманітну динамічну роботу різні великі й дрібні м'язи тіла, збільшують рухливість у суглобах. Однак, необхідно брати до уваги, що рухливі ігри обмежують можливість точного дозування навантаження, тому що при цьому неможливо передбачити дії кожного учасника. Постійно мінливі ситуації в грі, висока емоційність взаємодії виключають можливість програмувати зміст вправ для окремих учасників.

Будь-які рухливі або спортивні ігри благотворно впливають на нервову систему підлітків початкової школи. Це досягається шляхом використання оптимальних навантажень, а також такої організації гри, що викликає б у гравців позитивні емоції. Погана організація гри веде до негативних емоцій, порушує нормальний хід нервових процесів, що шкодить здоров'ю дітей. Правила проведення рухливих ігор сприяють упорядкуванню взаємодій учасників, усувають зайве порушення дисципліни. Чіткооб'єктивне суддівство, відповідно до правил гри, викликає в гравців позитивні емоції.

Висновки. Використання рухливих ігор сприяє зниженню гіподинамії, компенсує дефіцит рухової активності підлітків; рухливі ігри можуть бути активним відпочинком після тривалої розумової діяльності. Такий методичний підхід дозволяє вирішувати засвоєння навчального матеріалу на фоні своєчасного запобігання або зняття розумової втоми, вирішення освітніх, оздоровчих і виховних задач, коли ігровий метод сприяє підвищенню ефекту удосконалення інтеграції освітньої і пізнавальної діяльності. Розумно організована гра є дійовим методом формування важливих рис особистості: дисциплінованості, кмітливості, винахідливості, сміливості, витривалості, спритності, рішучості, наполегливості, організованості, стриманості. Гра вчить зосереджувати зусилля, керувати собою, бути точним, дотримуватись правил поведінки, розкривати всі свої особистісні якості.

Література

1. Ареф'єв В.Г., Єдинак Г.А. Фізична культура в школі (молодому спеціалісту): навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2001. 384 с.
2. Волков Л.В. Теория и методика детского и юношеского спорта. Киев: Олимпийская литература, 2002. 284 с.
3. Вільчковський Е.С., Козленко М.П., Цвек С.Ф. Система фізичного виховання початкової школи: навч.-метод. посіб. Київ: ІЗМН, 1998. 232 с.
4. Круцевич Т. Ю., Воробйов М. І., Безверхня Г. В. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків та молоді.

Київ: Олімпійська література, 2011. 224с.

5. Фізична культура. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи / під ред. Т.Ю. Круцевич та ін., 2016. 50 с.

6. Москаленко Н. Дорофєєва Т. Підвищення рівня фізичної підготовленості дітей молодшого шкільного віку шляхом комплексної спортивно-ігрової організації занять з фізичної культури. Проблеми і перспективи розвитку спортивних ігор і єдиноборств у вищих навчальних закладах : зб. ст. XIV Міжнар. наук. конф. 2018. Т. 2. С. 48–54.
6. Москаленко Н.В. Фізичне виховання молодших підлітків: монографія Д.: Інновація, 2007. 375с.

7. Сембрат С.В. Ігрове спрямування фізичної підготовки дітей молодшого шкільного віку: автореф. канд. наук з фізичного виховання і спорту, 2003. 21 с.

8. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання підлітків. Ч. II. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. 247 с.

Reference

1. Arefiev V.G., Yedinak G.A. Physical education at school (for a young specialist): teacher. manual Kamianets-Podilskiy: Abetka-NOVA, 2001. 384 p.

2. Volkov L.V. Theory and methodology of children's and youth sports. Kyiv: Olimpiyskaya literatura, 2002. 284 p.

3. Vilchkovsky E.S., Kozlenko M.P., Tsvek S.F. Primary school physical education system: teaching method. manual Kyiv: IZMN, 1998. 232 p.

4. Krutsevich T. Yu., Vorobyov M. I., Bezverhnyia G. V. Control in physical education of children, adolescents and youth. Kyiv: Olympic Literature, 2011. 224p.

5. Physical culture. Curriculum for general educational institutions. 1-4 grades / edited by T.Yu. Krutsevich et al., 2016. 50 p.

6. Moskalenko N. Dorofeeva T. Increasing the level of physical fitness of children of primary school age through the complex sports and game organization of physical education classes. Problems and prospects of the development of sports games and martial arts in higher educational institutions: coll. Art. XIV International of science conf. 2018. Vol. 2. P. 48–54.
6. Moskalenko N.V. Physical education of younger teenagers: monograph D.: Innovation, 2007. 375p.

7. Sembrat S.V. Game direction of physical training of children of primary school age: author's abstract, Candidate of Science. of Physical Education and Sports Sciences, 2003. 21 p.

8. Shiyan B.M. Theory and methods of physical education of teenagers. Part II. Ternopil: Educational book - Bohdan, 2001. 247 p.

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10\(183\).42](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10(183).42)

Тимошенко О.В.
доктор педагогічних наук, професор кафедри
теорії та методики фізичного виховання
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
<https://orcid.org/0000-0002-5310-4941>

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті показано значення використання нових інформаційних технологій у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на сучасному етапі розвитку суспільства в умовах дистанційного навчання. Визначені основні напрямки та завдання щодо використання інфокомунікаційних та мультимедійних засобів навчання у професійній підготовці студентів зі спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура). Впроваджено в освітній процес освітній компонент «спортивно-педагогічна інформатика», розроблена навчальна програма та діагностична технологія оцінювання успішності за модульно-рейтинговою системою з даного курсу. Встановлено, що виконання саме таких інноваційних завдань в повному обсязі дасть можливість значно оптимізувати професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах дистанційного навчання та швидко інтегруватись у європейський освітнянський простір. Крім цього, визначені основні етапи впровадження комп'ютерних і мультимедійних засобів в освітній процес майбутніх учителів фізичної культури Обґрунтована необхідність введення освітнього компоненту «Спортивно-педагогічна інформатика» у навчальні плани та в освітній процес студентів зі спеціальності 014 Середня освіта фізична культура).

Ключові слова: майбутні учителі фізичної культури, мультимедійні засоби навчання, інфокомунікаційні технології, освітній процес, професійна підготовка.

Oleksii Tymoshenko. Informatization of the professional training of future teachers of physical education in the conditions of distance education. The article shows the importance of the use of new information technologies in the process of professional training of future teachers of physical education at the current stage of the development of society in the conditions of distance learning. The main directions and tasks regarding the use of info-communication and multimedia learning tools in the professional training of students from the specialty 014 Secondary education are defined. (physical culture). The educational component "sports-pedagogical informatics" was introduced into the educational process, the curriculum and diagnostic technology